

**Nyugat-magyarországi Egyetem Közgazdaságtudományi
Kar**

**VÁLSÁGOK ÉS STRUKTÚRAVÁLTOZÁSOK
KAPCSOLATA A FEJLŐDŐ DÉLKELET-ÁZSIAI ÉS
DÉL-AMERIKAI ORSZÁGOKBAN**

Doktori (Ph.D.) értekezés tézisei

Nedelka Erzsébet

Sopron

2018.

Doktori Iskola: Széchényi István Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola

Vezetője: Prof. Dr. Székely Csaba

Program: Nemzetközi gazdálkodás program

Vezetője: Prof. Dr. Balázs Judit

Témavezető: Prof. Dr. Blahó András

.....

Témavezető támogató aláírása

1. A munka előzményei, a kitűzött célok

A 2008-2009-es válság során számos elmélet született kialakulásának magyarázatára. Egyes közgazdászok úgy tekintettek a válságra, mint a struktúraváltozás velejárójára vagy éppen előszelére, míg mások ettől a feltevéstől mereven elzárkóztak, és csupán az európai országok vezetői által előszeretettel hangoztatott mentségnek gondolták, amivel az elhúzódó gazdasági depressziót és a megszorításokat magyarázzák. Ez előbbi nézet neves képviselője Joseph Stiglitz, aki a strukturális változásokra válságot kiváltó tényezőként tekint, ami a technológiai folyamatok és a globalizáció velejárója, amit a piacok gyakran nem tudnak megfelelően kezelni. Az egyik fő válságot gerjesztő változásnak a jövedelmi egyenlőtlenségeket és a keresletet meghaladó kínálatot tekinti. Azonban meglátása szerint a változások kezelhetők lennének aktív kormányzati szerepvállalással.

Baker és Krugman ennek ellenkezőjét vallja, meglátásuk szerint a strukturális változás nem nevezhető meg sem a válság okaként, sem következményeként. Ők a munkaerő-piaci elemzésekből kiindulva a válságot ciklikusnak ítélik. Ezen túlmenően Krugman, vitázva David Brooks és Ruth Marcus közgazdászokkal a New York Times hasábjain, a szerkezetváltozást, mint magyarázatot a magas munkanélküliségre, strukturális „humbugnak” tartja. Felhívja a figyelmet arra is, hogy Európában gyakran emlegetik a strukturális reformok szükségességét, de csak, mint mentséget

az évek óta tartó gazdasági depresszióra; és eszközként használják a szociális kiadások lefaragására.

A szerző munkája során összehasonlította négy-négy délkelet-ázsiai és latin-amerikai ország gazdasági helyzetét a korábbi válságok (kiemelten az ázsiai válság és az elvezett évtizedek idején) és a 2008-2009-es válság időszakában. Megvizsgálta, milyen különbségek voltak a korábbi és a 2008-2009-es válság között, magyarázatot keresve arra a kérdésre, miért is nem volt válság ebben a régióban kilenc évvel ezelőtt. Feltételezése szerint 2008-2009-ben azért nem volt válság Malajziában, Thaiföldön, Indonéziában, Fülöp-szigeten, Argentínában, Brazíliában és Chilében, mert nem volt struktúraváltozás, ezért különös figyelmet szentelt azon mutatók és változások elemzésére, amelyek utalnak a gazdasági és pénzügyi rendszerek szerkezetváltozásaira.

Az értekezés fő céljának megfogalmazásakor és a feltételezések összeállításakor elsődleges célja volt magyarázatot találni a fejlődő délkelet-ázsiai és dél-amerikai országok 2008-2009-es válság során tapasztalt kedvező gazdasági folyamataira és feltárni azon gazdasági tényezőket, melyek a válság „elkerülésében” szerepet játszhattak. Ehhez kapcsolódóan az alábbi feltételezéseket fogalmazta meg a szerző disszertációjában:

1. A gazdasági struktúraváltozások válságot generálnak.
2. A 2008-2009-es válság során nem zárult le struktúraváltozási folyamat, ezért nem következett be súlyos válság a vizsgált országokban.

3. A 2008-2009-es világgazdasági folyamatok során a délkelet-ázsiai és latin-amerikai országok között a zárt és mérsékelt nyitott gazdaságokat enyhébben érintette a válság, kibocsátásuk nem csökkent az előző évekhez viszonyítva, szemben a nyitott gazdaságokkal, amelyek esetében enyhe visszaesés következett be.

2. A kutatás tartalma, módszere, indoklása

2.1. A kutatás felépítése

Az értekezés öt fő egységből épül fel. A bevezetőt követő fejezetben a kutatási téma elméleti áttekintése következik. Ennek során bemutatásra kerülnek az egyes válságtípusok, a struktúraváltozások és válságok kapcsolatát taglaló főbb kutatások, a struktúraváltozások és a világgazdasági integráltság mérésének lehetséges módszerei. A fejezet célja, hogy a szerző rávilágítson a struktúraváltozások és a válságok közötti kapcsolat elméleti megalapozottságára és magának a kutatásnak a relevanciájára. Továbbá bemutatja azon mutatókat, amelyek a feltételezések vizsgálatának fontos elemeit fogják jelenteni a gyakorlati példák ismertetése során.

A harmadik fejezet célja a világgazdasági környezet változásának bemutatása a második világháborútól napjainkig. A szerkezetátalakulások vizsgálata önmagában nem lenne szerencsés. Még a zárt gazdaságú országokra is hatást gyakorolnak a világgazdasági események, változások, adott esetben pont, hogy a gazdasági struktúrák átalakulását

eredményezik. A korszakok taglalása során kiemelt figyelmet fordít a nagyobb kiterjedésű válságokra.

A negyedik fejezetben két régió négy-négy országán keresztül megerősíteni kívánja a szerző a feltételezéseit. Elsődleges célja igazolni, hogy a 2008-2009-es válság a vizsgált fejlődő országokat azért nem érintette súlyosan – illetve egyáltalán nem –, mert a korábbi visszaeséseikkel ellentétben most gazdaságuk szerkezete stabil volt, nem utalt semmi jel a szerkezeti változásokra. Az alfejezetek során az egyes szerkezeti torzulások időszakát és az azt követő, illetve az azokat lezáró válságokat részletesen bemutatja és rávilágít a közöttük lévő kapcsolatokra. Másrészt a nyitottság-vizsgálattal meg akarja erősíteni azon feltételezését, hogy azokban az országokban, melyek kibocsátása nemcsak stagnált, hanem csökkent is 2008-2009 során, a gazdasági visszaesés a magasabb fokú világgazdasági integráció következménye volt. A külkereskedelmi és a pénzügyi csatornákon keresztül ezen országok nagyobb mértékben voltak kitéve a világgazdasági változásoknak, ugyanakkor az ő esetükben is megfigyelhető, hogy a reálgazdaság stabilitásának köszönhetően, a visszaesés egy nem túl mély „V” formát írt csak le a GDP-t alapul véve.

Az eredmények, következtetések megfogalmazására az ötödik fejezetben kerül sor, amelyben felvázolja a vizsgált országok jövőbeli gazdasági kilátásait, bemutatja azon folyamatokat, „jeleket”, amelyek esetleges, újabb szerkezeti átalakulásra és ennek következtében kialakuló gazdasági válságra utalnak; és ismerteti röviden azon tudományos munkákat, amelyek ennek esélyeit veszik számításba.

2.2. A kutatás forrásai és módszere

A dolgozat két fő forrásra támaszkodik, a téma szempontjából releváns tudományos szakirodalomra és a gazdasági folyamatok, struktúraváltozások mérésére alkalmas hivatalos statisztikákra. A szakirodalom feldolgozása során azon – elsősorban angol nyelvű – kutatásokra helyezi a hangsúlyt, melyek a délkelet-ázsiai régió és a dél-amerikai régió fejlődésével, külkereskedelmi és külpolitikai kapcsolataival, gazdasági válságaikkal és természetesen a belpolitikai változásokkal foglalkoznak. Külön hangsúlyt helyez a szerző a válságidőszakok világgazdasági eseményeinek vizsgálatára és azok, az általa vizsgált országokra kifejtett hatásaira. Kutatási témához kapcsolódóan számos magyar szakértő is készített olyan tanulmányt és cikket, amelyek feldolgozása segítette a disszertáció megírását. A vonatkozó szakirodalom összes tanulmányát igaz nem ismerteti, de törekszik a lehető legtöbb és legrelevánsabb feldolgozására.

Másodsorban a dolgozat fontos forrását képezik a gazdasági folyamatok bemutatásához és jellemzéséhez, a struktúraváltozások elemzéséhez szükséges statisztikai adatok. A tudományos munkában bemutatásra kerülnek mind a gazdaság fejlődési vonalát bemutató, mind a külkereskedelmi kapcsolatokat ismertető és jellemző, mind a struktúraváltozásra utaló adatok és azokat ábrák, grafikonok és táblázatok segítségével szemlélteti a szerző. Megjegyzi a szerző, hogy a statisztikai adatok esetében törekedett azok kellő kritikával

történi alkalmazására, és elsősorban a nemzetközi szervezetek adatbázisait tekintette relevánsnak (Világbank, IMF, UNCTAD), de elengedhetetlen volt a nemzeti statisztikai hivatalok adatainak a bevonás is az elemzésekbe. Az adatok pontos forrását minden esetben a szövegközben vagy a lábjegyzetben pontosan feltüntette.

A kutatás módszertanát tekintve az elemzés során átfogó megközelítést alkalmazott. Igaz a dolgozat a nemzetközi gazdaságtan témakörébe sorolható, de érinti a nemzetközi politikai gazdaságtan, a történelem és bizonyos mértékben a nemzetközi kapcsolatok tudományterületeit is. A történelmi körülmények részletes ismertetése nélkülözhetetlen részét képezi a struktúraváltozások elemzésének, hiszen a politikai változások befolyásolták a gazdaságpolitikai irányvonalat és ez által hatást gyakoroltak a gazdaság szerkezetére. A munka – témájából kifolyólag – jelentős időkeretet ölel át, kiindulási pontját az 1950-es évek jelentik és egészen napjainkig terjed, de legfőképpen a gazdasági válságok időszakaira koncentrált a szerző. Az egyes időszakok során régióként bemutatja a történelmi helyzetet és összehasonlítja a gazdaságokat statisztikai adatok segítségével, annak érdekében, hogy közös pontokat találjon, melyek a struktúraváltozásokra utalhatnak. Az összehasonlítás ezen túlmenően kiterjed a szakirodalmi kutatásokra is, melyeket összevetve meghatározhatja az azonos és az eltérő nézőpontokat adott időszak gazdasági eseményeiről és ütköztetheti azokat saját nézeteivel, feltételezéseivel is. Eltérő nézőpontú szakirodalommal elsősorban a dél-amerikai régióban találkozhatunk, míg a délkelet-ázsiai régió kutatásai ennél

egységesebb képet mutatnak. Ezért is fontos a magyar kutatók munkáinak áttekintése, mert azok nem tekinthetők elfogult írásoknak.

A szakirodalmi összehasonlítás és az adatelemzés összevetése során érdekes következtetések vonhatók le a struktúraváltozások okának tekintetében, illetve a struktúraváltozások és válságok kapcsolatát illetően.

3. A kutatás új tudományos eredményei, a kutatómunka tézisei

T1: A vizsgált délkelet-ázsiai és dél-amerikai országok esetében a struktúraváltozások egyértelműen gazdasági válságokkal zárultak le. Egyes esetekben a változásokat közvetlenül követték a válságok, más esetekben évekkel később jelentkeztek azok. Ennek háttérében a munkaerő-piaci változások álltak. Több esetben is tapasztalható volt, hogy a szerkezeti változásokat évekkel később követte le a munkaerőpiac, és amikor ez bekövetkezett, akkor generálódtak válságok. Amikor a struktúraváltozást szinte azonnal válság követte, akkor a munkaerő-piaci változások a gazdasági változásokkal egy időben zajlottak le.

T2: A 2008-2009-es válság során a vizsgált régió országaiban, azért nem következett be visszaesés (Mexikó kivételével), mert nem előzte meg ezen időszakot struktúraváltozás. Az elemzett országok esetében a 2008-as válságot megelőző időszakban nem következtek be szerkezeti torzulások, ezért azok eliminálására sem volt szüksége a gazdaságoknak. Egyre inkább megerősíti ezen állítást az a tény, hogy 2015-öt követően mind több jel utal egy újabb átalakulásra, és ezzel együtt a válság előjelei is kezdenek megmutatkozni, a délkelet-ázsiai régióban (Malajzia és Thaiföld), és a latin-amerikai országok között (Brazília), ahogy erre a disszertáció során is utaltunk.

T3: A gazdasági nyitottság és a kibocsátás csökkenés között egyértelműen megállapítható a kapcsolat Mexikó kivételével. (Mexikó külkereskedelmileg bár nem tekinthető nyitott

országnak és a pénzügyi oldalról is zártságot mutat, gazdasága mégis jelentős, 4,7%-kal zsugorodott a 2008-as válság alatt. A mérsékelt zártság ellenére ugyanis mind kereskedelmi, mind pénzügyi partnerkapcsolatai tekintetében erősen függ az ország az Amerikai Egyesült Államoktól és Kanadától. Külkereskedelmének több mint 80%-át a két országgal bonyolította le a válságot megelőző években. Ez az oka annak, hogy a 30%-os külkereskedelmi nyitottság, a 90%-os IFIGDP és 50%-os GEQGDGP ellenére mégis beszivárgott külkapcsolatain keresztül a gazdasági krízis). A többi ország esetében viszont tisztán látható, hogy a nyitottabb országokban (Chile, Malajzia, Thaiföld) nagyobb volt a kibocsátás csökkentés 2008 és 2009 között szemben a zárt gazdaságokkal (Indonézia, Fülöp-szigetek, Argentína).

A kutatómunka során egyértelműen kirajzolódott az alkalmazott gazdaságpolitika és a gazdasági fejlődés irányvonala közötti kapcsolat. Minden ország esetében megfigyelhető volt, hogy az erőteljes állami beavatkozás (ami elsősorban az importhelyettesítő gazdaságpolitikának a velejárója volt) szerkezeti torzulást eredményezett. A szerkezeti torzulások kezdetben nagy gazdasági növekedéssel kecsegtettek, amikor azonban elkezdett megmutatkozni az importhelyettesítés negatív oldala (az erőteljes iparosítás árnyoldala), a gazdaságok kibocsátása mérséklődni, majd csökkenni kezdett és végül válságok alakultak ki. Ezek a válságok hol hosszabb, hol rövidebb idő alatt „letisztították” a szerkezeti torzulásokat és együtt jártak gazdaságpolitikai

fordulattal is, ami a szabadabb, kevésbé szabályozott piacgazdaság irányába mutatott, igazolva az állam által irányított/befolyásolt gazdaság hosszú távú fenntarthatatlanságát, a piaci mechanizmusok kizárásának sikertelenségét. Egyes országok áttértek a liberális gazdaságpolitikára, míg más országok – jövedelmüknek köszönhetően – a szociális piacgazdaság kiépítésén kezdtek el dolgozni.

4. Következtetések, javaslatok

Az értekezés alapvető célja a válságok és struktúraváltozások vizsgálata volt a fejlődő országok szempontjából. Ennek érdekében a szerző kiválasztott két olyan térséget, amelyet a múltban több alkalommal is sújtott válság. Latin-Amerika és Délkelet-Ázsia fejlődő országai jó mintául szolgáltak a szerkezeti átalakulások és gazdasági visszaesések kapcsolatának vizsgálatához. Az elemzett négy-négy ország estében egyértelműen kirajzolódott a két folyamat közötti kapcsolat.

A struktúraváltozásokat/torzulásokat rendre válságok követték, amik visszatérítették a gazdaságokat a természetes fejlődési irányba. A torzulásokat mindegyik országban maga a politika váltottak ki, ugyanis a vizsgált régiókban jellemző volt az állam erőteljes beavatkozása a gazdasági folyamatokba. Ugyanakkor 2008-2009 előtt, köszönhetően a korábbi válságok tapasztalatának és a liberális(abb) gazdaságpolitikának, az országok gazdasági szerkezete stabil volt és ez hozzájárult a

meglepően jó mutatókhoz. Ezt az állítást megerősíteni látszanak a jelen folyamatok. 2015-öt követően mind több jel utal egy újabb átalakulásra Malajzia, Thaiföld és Brazília esetében, amire közgazdászok blogokban és szakmai folyóiratok hasábjain figyelmeztetnek is.

Végül megállapítást nyert, hogy a zártság nem feltétlenül rossz dolog. A kevésbé fejlett országok, akár előnyükre is fordíthatják, ahogy azt Fülöp-szigetek, Indonézia vagy éppen Argentína is tette. Azok a gazdaságok, amelyek kevésbé voltak integráns részei a világgazdaságnak 2008-at megelőzően, sikeresen fenntartották növekedésüket, szemben a régió többi nyitott országával.

A vizsgált országok azonban nem fedik le a fejlődő országok minden típusát. A posztszovjet térség sajátos utat járt be, így a régió külön vizsgálata további megerősítését jelenthetné a téziseknek, vagy adott esetben, azzal ellentétes mintát rajzolnának ki ezen, többnyire ázsiai országok. A lehetséges jövőbeli kutatási irányok tekintetében érdemes lenne az értekezés keretében elvégzett elemzés kiterjesztése a fejlett országokra is, hogy rávilágítsunk ezen gazdaságok esetében is megfigyelhető a minta a strukturális változások és a válságok között. Az elemzés összetett, széles körű kutatómunkát kíván, és időbeli lehatárolása kellő körültekintést igényel.

A struktúraváltozások természetének vizsgálatához a fejlődő országok esetében másfajta módszer alkalmazása szükséges, ugyanis a fejlett országokban a szolgáltató szektor már az 50-es éveket megelőzően is a legnagyobb mértékben járult a gazdasági kibocsátáshoz, majd az követte az ipar és a

mezőgazdaság. Azonban, mind az iparon belül, mind a szolgáltatások területén, szektoron belüli szerkezeti átalakulások voltak megfigyelhetők, ezek matematikai-statisztikai módszerekkel történő kimutatása új megközelítést igényel. A folyamatosan bővülő adatbázisoknak köszönhetően, mind a hozzáférhető nemzetközi szakirodalom, mind a rendelkezésre álló statisztikai adatok köre könnyebben válik elérhetővé, így a kutatás folytatása előtt álló akadályok is folyamatosan megszűnnek.

5. Az értekezés témaköréhez kapcsolódó publikációk

- Nedelka, E. (2017): Structural changes and crises in the Post-Soviet area, in: *XXII International Scientific Conference Strategic Management and Decision Support Systems in Strategic Management*, Ekonomski Fakultet, Subotica, pp. 477-484. ISBN: 978-86-7233-362-6
- Nedelka, E. (2016): The Relationship between 1980s Crisis and Structural Change in Chile, *E-conom* 4(1), pp. 57-67. ISSN 2063-644X
- Nedelka, E. (2016): Structural changes and crises in South-East Asian countries, *Vestnik Omskogo Universiteta: Seria Ekonomika / Herald of Omsk University* 2016 (1), pp. 4-12. ISSN 1812-3988
- Nedelka, E. (2016): A válságok hatása Chile gazdaságára, in: Kulcsár, L., Resperger, R. (szerk.): *Európa: gazdaság és kultúra*, Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó, Sopron, pp. 712-724. ISBN: 978-963-334-298-5
- Nedelka, E. (2015). Válságkezelés IMF nélkül- struktúraváltozások, válságok és gazdasági növekedés, *Gazdaság és Társadalom* 2015(3), Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó, pp. 94-112. ISSN 0865-7823
- Nedelka, E. (2014): Indonesian Economic Development through Structural Changes and Crisis, in: Adasková, D. (szerk.): *International Relations 2014 Contemporary issues of world economics and politics: Conference proceedings 15th*, Ekonóm, Bratislava, pp. 386-402. ISBN:978-963-334-202-2

- Nedelka, E. (2013): The new Thai miracle during the global crisis, in: Lipková, L., Kucharcík, R. (szerk.): *International Relations 2013 Contemporary issues of world economics and politics*: Conference proceedings 14th, Ekonóm, Bratislava, pp. 510-518. ISBN: 978-80-225-3802-2
- Nedelka, E. (2013): Why was Russia over the Global Crisis after a Year?, in: Koloszár, L. (szerk.): *Tehetség a tudományban: Hallgatói Kutatómunka a Nyugat-magyarországi Egyetem Közgazdaságtudományi Karán*, Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó, pp. 147-157. ISBN: 978-963-334-110-0.
- Nedelka, E. (2012): Economic Openness and Financial Integration in Asia, in: Honorová, I., Melecký, L., Stanicková, M. (szerk.): *Proceedings of the 1st International Conference on European Integration 2012*, VSB-Technical University of Ostrava, Ostrava. pp. 238-247. ISBN:978-80-248-2685-1
- Nedelka, E. (2011): Fejlődő Ázsia és a globális válság, in: Balázs, J., Székely, Cs. (szerk.): *Változó környezet - Innovatív stratégiák: nemzetközi tudományos konferencia a Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából*, Nyugat-magyarországi Egyetem, Sopron. pp. 102-121. ISBN: 978-963-9883-87-1.

A teljes publikációs és hivatkozásjegyzék online elérhetősége megtalálható a Magyar Tudományos Művek Tárában (MTMT):

https://vm.mtmt.hu/search/slist.php?nwi=1&initd=1&tyon=1&url_on=1&cite_type=2&orderby=3D1a&location=mtmt&stn=1&AuthorID=10032661